

החילון בתורכיה - החלטה מחושבת של דורות, לא קפריזה של יחיד

אתאיתורכ שבר את פולחני הקדושים, הקמיעות והנשפים, וביקש ליצור אדם רציונלי ביחסו אל הטבע ואל הזמן

המדינה היא ערך עליון;

הדת - עניין אינדיבידואלי של האזרח

תורכיה הגיעה לכך אחרי תהליך ארוך ועקיב שנמשך יותר ממאתיים שנה. הסולטאנים סלים ומחמוד פתחו בסדרה של רפורמות בכוון החילון מתוך הערכה, שטובת המדינה מחייבת זאת. עובדה ראויה לציון היא, שהסולטאנים הנ"ל נתמכו במאמצי הרפורמה שלהם על ידי האליטות שבאו מרקע דתי. אנשי דת תמכו

הצבאי הוא תנאי כדי לזכות בזכויות הבסיסיות של האזרח. דהיינו, הזכות לבחור ולהיבחר לפרלמנט, תלוי בשרות הצבאי. רצון להשתחרר משרות צבאי בשביל לימודי דת אינו ידוע בתורכיה, והדבר ייחשב לא רק כבגידה במדינה, שהיא כל יכולה, אלא גם בדת עצמה.

כל האמור לעיל אינו מגביל כהוא זה את זכותו של כל אזרח להיות דתי, ולקיים את מצוות דתו, כל עוד אינו פוגע בזולת. הוא יכול לקיים את חמש התפילות היומיות שלו בחופש מלא, אבל על חשבון זמנו הפנוי. הוא יכול לצום בחודש רמדאן, אבל כל בתי הקפה והמסעדות נשארים פתוחים. החגים הדתיים הם ימי שבתון ציבורי, אך התחבורה מתקיימת בהם, כך גם כל פעולות התרבות והבילוי.

אבנר לוי

תורכיה ידועה כאחת המדינות שעברה תהליך של חילון דרסטי. ידוע גם, שבתהליך הזה שיחק מייסד הרפובליקה התורכית ונשיאה הראשון מוסטפה כמאל אתא-תורכ תפקיד מרכזי. לעיתים קרובות טועים וסוברים שהחילון בתורכיה היה פרי עמלו ומחשבתו של אתא-תורכ בלבד, ולא כך הדבר. כדי לעמוד על כך, יש לבדוק תחילה את מצב מוסדות השלטון העכשוויים בתורכיה, ואחר כך להתייחס לרקע ההסטורי.

החילונית כסעיף מחייב בחוקה

תורכיה של היום הנה רפובליקה פרלמנטרית-דמוקרטית-חוקתית. החוקה קובעת את הכללים הבסיסיים בכל תחומי החיים. היא כוללת סעיף הקובע, שהרפובליקה התורכית הנה חילונית. סעיף אחר קובע שכל אזרחי המדינה ללא הבדל של דת, לאום, גזע, לשון ומין, שווים בפני החוק. החוק הפלילי קובע, שכל ניסיון לשנות את המשטר הינו עבירה.

המשפט בתורכיה חילוני לחלוטין, בתי המשפט הממלכתיים שופטים לפי החוקים שחוקקו בפרלמנט. בתי המשפט כוללים את ההרכב הסטנדרטי של בית משפט חילוני: השופט, התובע והסניגור, כולם בוגרי פקולטאות למשפטים, והשופט הדתי, הקאדי, אינו קיים עוד. כך גם עם החוק הדתי-השריעה-שאיננה רלבנטית למשפט התורכי, אפילו בתחום דיני האישות.

החינוך הינו חינוך, כולל האוניברסיטאות וחינוך חובה לגבי שמונה שנות הלימוד הראשונות. כך מלמדים מורים בוגרי בתי ספר חילוניים להוראה לפי מערכת לימודים שנקבעת על ידי משרד החינוך. מערכת זו כוללת גם מקצועות כמו מתמטיקה, פיסיקה, כימיה וביולוגיה וגם מקצועות כמו הסטוריה, אזרחות וגאוגרפיה. חינוך דתי מיוחד קיים רק ברמה של תיכון.

השרות הצבאי הוא חובה לכל האזרחים, למעט סיבות בריאות או חברה. השרות

כמאל אתא-תורכ - מחוללה של תורכיה החילונית

אטומה ומתנשאת מכאן, וביד המושטת לעזרה של פעילי מפלגת הרווחה, מכאן. לכן זוכרים את המפלגה הזו בקלפי.

הצבא נשומר המשטר החילוני

ברמה של הפרט, התורכים הם מוסלמים. קשה לי לתאר שישנם בתורכיה שיעורים ניכרים של אנשים שיציגו עצמם כאתאיסטים. החילון בעיניהם הינו הפרדה של הדת מן המדינה. אין לזה קשר למוסלמיותו של הפרט. התורכי תמיד היה מוסלמי ונשאר כזה. ברם בשנות השלושים, האווירה גרמה להצניע אירועי דת, והיום הם יתקיימים ברוב הדר.

הצבא בתורכיה מורכב מפרטים שהם תורכי-מוסלמים גם כן. לצבא יש כוח גדול כל עוד הוא פועל בכוון הרצוי למגזרים רחבים וחזקים של העם. אחרת אין לו כל כוח. בהקשר זה כדאי לזכור את הצבא המפואר שהיה לשאה הפרסי. הגורמים הפועלים ומשפיעים על קציני הצבא בדרגים השונים פועלים ומשפיעים על גורמים רבים בחברה, ולכן למעשה אין ניגוד בין הצבא לעם. הם תואמים זה את זה. התדמית של הצבא כשומר על המשטר החילוני מתאפשרת מהעובדה שהחברה רוצה לשמור על המשטר הזה.

מה צפוי בעתיד לתורכיה ומשטרה? התשובה טמונה במה שיקרה בעולם הרחב, במזה"ת המוסלמי בכלל, ובתורכיה עצמה. ישפיעו על כך התחומים השונים של חברה, כלכלה ופוליטיקה. אין יוכיחו המנהיגים את עצמם מה יהיה הפער החברתי והכלכלי, ואילו ציפיות ישרו לגבי העתיד. התחומים קשורים זה בזה, וכל התפתחות חיובית תחזק את החילון ולא להפך.

דורות של מנהיגים עברו, מפלגות שונות נוסדו והחילון בתורכיה עומד על כנו. הסקרים המדעיים מראים, שיותר משמונים אחוז של האוכלוסיה מתנגדים לכל שינוי במשטר החילוני, שמונים אחוז ולא רק שכבת הביניים, שממילא חזקה מאד.

לכאורה, שתי עובדות עומדות כסתירה למצב שתואר לעיל. ישנה מפלגה דתית, מפלגת הרווחה, שהיא מאוד חזקה, ומספר המסגדים בעלייה. כך גם מספר המתפללים או המשתתפים באירועים בעלי אופי דתי. המפלגה הדתית העיקרית, מפלגת הרווחה, היא, אכן, המפלגה הגדולה בתורכיה, ולדעת כותב שורות אלו, כוחה אף יגדל בבחירות הבאות, שתתקיימנה בחודש מאי. זה לא משום שהחילון בתורכיה נחלש, אלא משום שהבחירה עכשיו איננה בין חילון ודת, נושא שהפך למשני. הבחירה היא בין מוסרי ולא מוסרי, ובעשרים השנים האחרונות רוב המנהיגים הבכירים, כולל ראשי מפלגות וראשי ממשלות, הסתבכו בשערוריות כלכליות, וישנם רמזים עבים על קשריהם עם הפשע המאורגן. למפלגת הרווחה תדמית של מוסריות ומנהיגיה אינם נקשרים בעיני הציבור לפשע, על כן המצביעים יצביעו בעדה. חלק ניכר מקולות המפלגה אינם קולות בעד מדינה דתית אלא קולות מחאה וסלידה נגד יתר המפלגות. כמו כן, רוב המפלגות עסוקות בענייני אידיאולוגיה ותיקון העולם. ואילו למפלגת הרווחה ארגון יעיל, שעוסק בבעיות היומיום של האיש הקטן. בייחוד מדובר במיליוני כפריים המהגרים לערים, תוך יציאה ממסגרות המגן המוכרות המסורתיות שלהם. בעיר חסרת תשתית הקליטה העוינת, הם נתקלים בבירוקרטיה

ברפורמות, ששמו קץ לקיומם כשכבה חברתית פוליטית. ההכרעה היתה חד משמעית. המדינה היא הערך העליון, ואילו הדת תישאר עניין אינדיבידואלי של האזרח. וכך, לאורך המאה התשע-עשרה הוכר כלל השוויון בין האזרחים, בחובות ובזכויות, ללא הבדל של שייכות דתית; חוקקו חוקים חילוניים שדחו בהדרגה את החוק הדתי; נוסדו בתי משפט חילוניים-ממלכתיים; נוסדו מוסדות השכלה ותרבות חילוניים. אפילו בסממנים חיצוניים, כמו לבוש, חלו שינויים שהודרכו מלמעלה. תקופת שלטונו של אתא-תורכ היתה קצרה. הוא התייצב בשנת 1919 בראש המאבק לשחרור לאומי נגד כובשים זרים. מאבק זה נמשך עד 1923, שנת ייסוד הרפובליקה. אתא-תורכ הדריך את

הסקרים המדעיים מראים, שיותר משמונים אחוז של האוכלוסיה מתנגדים לכל שינוי במשטר החילוני

הרפובליקה בתור נשיא עד מותו בשנת 1938. סך הכל חמש-עשרה שנים. בתקופה קצרה זו הוא הספיק לעשות הרבה. הוא שבר את האמונות הטפלות, פולחן קדושים, קמיעות וכשפים. ביקש ליצור אדם רציונלי ביחסו אל הטבע ואל הזמן. בהקשר זה הוא סגר את כל מסדרי הצופים, הלאים את ההקדשים, הפך את אנשי הדת לפקידי המדינה הכפופים לה, הבטיח שוויון לאישה, החליף את האלף בית הערבי באלף בית לטיני, הכניס את הלבוש האירופאי, את לוח השנה הנוצרי, את יום ראשון כיום שבתון שבועי, ועוד כיוצא באלה.

למרות עליית הכוח הדתי, החילון עומד על איתנו

עם מותו של אתא-תורכ, המשטר החילוני, שלא התחיל עמו גם לא הסתיים אחריו. עוד בימי גסיסתו, הגיב ג'לאל באיאר, ראש הממשלה דאז, באמרה מפורסמת לשמועות הנוגעות לשינוי אפשרי במשטר החילוני: "את אלה שחולמים על שינוי במשטר, תחילה אתלה, אחר כך אשפוט!". זה ששים ואחת שנה שתורכיה חיה בלי מוסטפה כמאל אתא-תורכ. ממשלות רבות התחלפו,

"מנוחה נכונה"

מחפשת מתנדבים לפעילות במסגרת העמותה, לגיבוש תרבות קבורה אזרחית חלופית וניהול טכסי קבורה

(בשלב זה - בהתנדבות)

נא לפנות למנכ"ל העמותה, גב. מרים קונדה, בצירוף קורות-חיים ורקע רלוונטי

מנוחה נכונה רח. ה' באייר 46 תל-אביב 62150, טל' 03-5440833, 0799 626 5469-03